

KADINA YÖNELEN ÇEVİRİMİÇİ TEHDİT: SİBER ŞİDDET

Ayşegül Sili KALEM*

Özet

Toplumların zaman içerisinde geçirdiği dönüşümlere paralel olarak şiddet olgusu da biçim değiştirmektedir. Geleneksellikten modernliğe geçişte kaba/fiziksel şiddet formları yerini nispeten incelmış ya da örtük biçimlere bırakarak insanoğlundaki saldırganlık dürtüsünün nispeten ‘medeni’ hale gelebileceğini göstermiştir. İnternetin gündelik hayatta yaygınlık kazanması ile kadına yönelik şiddet sanala uyarlanmakta gecikmemiş, gerçek hayatın kadınlar için tekinsiz karakteri siber dünyayı da kısa sürede etkisi altına almıştır. Bu çalışma Türkiye’de kadınların yaşadıkları siber şiddet deneyimlerinden hareketle kadına karşı şiddetin internet yoluyla yaygınlaşmasını konu edinmektedir. İstatistiksel veriler, güncel tartışma ve örnekler ışığında kadına yönelik siber şiddete ilişkin genel bir fotoğrafa ulaşmak amaçlanmaktadır. Kadınlar halihazırda dezavantajlı toplumsal konumları ve hukukî boşluk sebebiyle kolaylıkla siber şiddetin hedefi haline gelebilmektedir ve özellikle sosyal medya bunun için uygun bir zemin olarak görülmektedir. Mahremiyet sınırlarının ihlal edilmesinden, ısrarlı takibe (stalking), tacizden aşağılanmaya ve şantajı kadar birçok siber şiddet formu kadın yaşamını tehdit etmektedir. Kadınların siber şiddet konusunda henüz yeterince bilinçli ve tedbirli durumda olmadıkları anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Siber şiddet, kadın, internet.

CYBER THREAT AGAINST WOMEN: CYBER VIOLENCE

Abstract

In parallel with the transformation that the societies experience in time, the notion of violence also changes. In the transformation process from traditional period to modern one, the forms of brutal/physical violence replace with comparatively thin and implicit violence forms and it shows that aggression impulse of humanity can be comparatively ‘civilized’. Due to prevalence of the Internet in daily life, violence against women did not delay being adapted to cyber areas, the spook character of real life for women penetrate the cyber World in a short time. In this study, it is subjected that the wide spreading of violence against women through the internet by relying on the cyber violence experiences that the women faced. In the light of statistical data, current debates and the examples, it is proposed to reach to a general Picture regarding cyber violence against women. Women can easily be the target of cyber violence

* Dr. Öğrt. Üyesi, Sosyoloji Bölümü, Necmettin Erbakan Üniversitesi

due to their disadvantaged social status and legal gap and especially social media is seen as a suitable ground for this. From violating of intimacy to stalking, from abuse to humiliation and blackmail, many forms of cyber violence threat the life of women. It is understood that women are not aware and cautious enough about the subject of cyber violence.

Keywords: Cyber violence, women, internet.

Giriş

Toplumsal yaşam kadınlar için pek çok durumda güvensiz olmaya devam etmektedir. Kadına yönelik şiddetin evi bile tehlikeli hale getirdiği günümüz dünyasında güvenlik meselesi uzun süredir ciddi sosyal sorunların başında gelmektedir. İnsanın toplumsal varlık oluşu ile toplumun insan için en büyük kötülük kaynağı olarak görülmesi arasındaki gerilim, kadının gerçek dünyasında topluma yönelik ikircikli yaklaşımlar inşa etmektedir. Kadınlar bir taraftan insanî istek ve ihtiyaçlarını karşılamak arzusuyla toplumsal hayata dahil olmaya çalışırken öte yandan toplumdan gelecek tehlikelere karşı korunmaya çabalamaktadırlar. Daha küçük yaştan itibaren ‘kız çocuğu’ için ideal terbiye anlayışının en temel kaidesi toplumdaki tehlikelere karşı tedbirler almak üzerine şekillenmektedir. Gündelik hayatın her geçen gün kadın aleyhine işleyen bu tekinsizliğe teslim oluşu, kuşkusuz siber dünyayı da kapsayan sonuçlar üretmekte, kadınlar cinayetten psikolojik baskıya uzanan çeşitli biçimleriyle şiddeti deneyimlerken internet ortamında da benzer muamelelere maruz kalmakta ve siber alem kolaylıkla şiddet mecrasına/aracına dönüşebilmektedir.

Toplumsal yapı, kültür ve şiddet arasındaki ilişkiselliği yakalama arzusu, sosyal bilimsel emeği uzunca süredir harekete geçiren temel faktör olmuşsa da, yapılan araştırmalar ve buna bağlı olarak geliştirilen politikalar şiddet olgusu karşısında henüz hatırı sayılır etkiye sahip değildir. Teknolojide, bilimde ve gündelik hayatta kaydedilen yeniliklere paralel gelişen insan hakları ve hukuksal düzenlemeler, toplumlar ‘uygar’laştıkça şiddetin azalacağını öngören yaklaşımları haklı çıkarmamış, aksine şiddet sarmalı toplumsal yapı içerisinde güçlenerek genişleyip daha fazla insanı bünyesine almaya devam etmiştir. Çevrimdışı hayatta halen sosyal problemlerin başında gelen şiddet, siber dünyaya salgın hastalık gibi yayılmakta zorlanmamıştır. Siber alemi bir açıdan reel hayatın aynası gibi düşündüğümüzde –aslında reelde gerçekleştirilememiş arzu ve eğilimlerin ifade imkanı bulduğu sahte mecra olarak düşünmeye daha fazla eğilimli olsak bile, gizlenmiş kimliklerin ardındaki bilinçaltının sosyal maskelerini çıkaran insanın daha gerçek bir temsili olduğunu söyleyebiliriz- sanal dünyanın şiddetten arınmış olmasını beklemek kuşkusuz makul değildir. Öte yandan bizzat siber alem

hayatın kendisini dönüştürme gücüne sahiptir. Artık gündelik hayatın örgütlenmesinde internet dolayısıyla gerçekleşen toplumsal etkileşim daha ağırlıklı bir yere oturmaktadır ve ortaya çıkan sorunların toplumsal süreçlerden bağımsız olarak işlediğini düşünmek imkansızdır (Subaşı, 2005:2). Bu yönüyle sosyal dünyanın önemli bir parçası haline gelen siber alem hem gerçek ilişkileri etkilemekte hem de onlardan etkilenmektedir.

Cinsiyet eşitsizlikleri modern dünyada henüz çözülmüş bir mesele değildir. Toplumsal yapının temel unsuru olarak kadın-erkek rolleri üzerinden şekillenen toplumsal işbölümü, birçok günümüz toplumunda da eşit değil hiyerarşik bir ilişki biçimine işaret etmektedir. Türkiye'nin kendine özgü, Doğu-Batı arasında şekillenen ve çoğunlukla özgün refleksler içeren sosyal karakteri içerisinde toplumsal cinsiyet ve dolayısıyla kadının durumu üzerine genel-geçer tespitlerde bulunmak zordur. Türkiye toplumu bu açıdan her yargıyı yanlışlayabilecek istisnaî örneklere sahiptir. Batılı feminist kuramların Batılı olmayan bağlamlara uygulanabilirliği noktasında Kandiyoti (2003:71-73), feminizm kavramlarıyla İslam toplumlarını anlamada ortak bir anlayış geliştirilememesinden söz eder. Ona göre İslamiyet'in kadınları nasıl değerlendirdiğine ilişkin farklılıklar vardır. Özellikle Türkiye'nin sömürge ülkesi olmayışı ve şeriat düzeninden laik yasalara intikal ederken sergilediği özgün performans üzerinde düşünülmesi gerekir. Şerif Mardin ise (1991:71-72) Osmanlı'da kadınların yerinin (üst sınıfı kastediyor) çok silik olmadığını verdiği örneklerle iddia etse bile, 'alt sınıfların kültüründe kadınlara karşı olan tutumun neden bu kadar köklü olduğu ve Cumhuriyet kurumlarının bütün atılımına rağmen neden bu kadar yavaş değiştiği' sorusunu gündeme getirir ve bunun modern Türkiye açısından da cevaplandırılması gerektiğine vurgu yapar. Cumhuriyet devrimleri ekseninde şekillenen Türk modernleşmesi öncelikle kadını merkeze alan bir strateji geliştirmişse de, Türkiye 'toplumsal ve kültürel olarak Osmanlı'nın mirası ile Batı uygarlığının bir biresimidir' (Kongar,2004:15) ve Türkiye toplumu bunlarla beraber göç, kentleşme ve modernleşme süreçleri içerisinde kırsal/geleneksel kökenlerini korumaya devam etmektedir. Bu durum Türk kadınında görülen gelenek ile modern arasında kalmışlığın ve ikili yapıların en önemli nedeni olarak görülür ve Bingöl'e göre (2014:113), Türkiye'de yaşanan siyasî hamleler ve yasaya dönük iyileştirmelerin veya kadın temalı sivil iyileştirmelerin ciddi çoğunluğu asılsız din içerikli düsturlar, ataerkil gelenekler ve erkek egemen kültürü kıramamıştır. Türkiye'de toplumsal cinsiyet ayrımcılığına yaslanan kadınlık olgusunun temel kaynağı olarak görülen bu üç unsurun varlığı istatistiklerle ortaya konmaktadır. Bu durumda Türkiye'de kadınlar hâlâ erkek egemen anlayışın gölgesinde toplumsallaşmakta ve siber aleme patriarkal yüküle dahil olmaktadır.

İnternet Çağında Şiddetin Dönüşümü ve Toplumsal Cinsiyet

Şiddet olgusunu ‘zararlı ve yıkıcı kuvvet’ olarak tanımlayan Dewey’in (1980:246) yaklaşımından hareketle toplumsal yapı ve kültürün şiddeti doğuran ya da en azından ortadan kaldırmayan niteliği Galtung’un şiddet kavramsallaştırmasını gündeme getirmektedir. Galtung’a göre şiddet, doğrudan, yapısal ve kültürel şiddet olarak birbiriyle bağlantılı üç boyutta ele alınmalıdır. Doğrudan şiddet gözlemlenebilen boyut olarak yapısal ve kültürel şiddetin üzerinde yer alır, fiziksel zarar vermeye yönelik eylemleri içerir. Şiddetin görünür yanını tespit edip önlemek ona göre nispeten kolaydır fakat asıl zor olan doğrudan şiddeti besleyen kanalları engellemektir. Yapısal şiddet, şiddetin gözle görülmeyen formudur ve doğrudan fiziksel zarar vermeyi hedeflemez. Ancak yapısal şiddet etkileri itibariyle doğrudan şiddetten çok daha yıkıcı olabilir. Örneğin bölgeler arası gelir dağılımlarındaki ve hayat şartları arasındaki eşitsizlikler yapısal şiddetin ifadeleridir. Yapısal şiddet ancak geniş kapsamlı yapısal önlemlerle bertaraf edilebilir. Şiddetin belki de en az anlaşılan boyutu ise kültürel şiddettir. Kültürel şiddet insanın var oluşunu ve toplumsal kimliğini oluştururken kullandığı sembollerle ilgilidir. Din, ideoloji, dil, popüler kültür ve propaganda, sanat ve bilimin kullanımı doğrudan ve yapısal şiddeti meşrulaştırmaya zemin hazırlayabilir. Kültürel şiddet doğrudan görünmeyebilir ama toplum içerisinde belli bir ideolojik hegemonya oluşturur. Siyasî ve dinî liderlerin demeçleri, sanatçılar, filmler, karikatürler, şarkılar ve birçok popüler sembol; ayrımcılığı, farklılıklara karşı tahammülsüzlüğü ve hoşgörüsüzlüğü salık verebilir. İslamofobi, yabancı düşmanlığı, kültürel önyargılar ve agresif milliyetçilik kültürel şiddetin yansımalarıdır. . Popüler kültür, medya ve internet özellikle gençler ve çocuklar üzerinde etkili olmaktadır. Galtung’un kuramı şiddet davranışının sosyolojik kökenlerini vurgulaması bakımından önemlidir. Yoksulluk, gelir eşitsizliği, fırsat eşitsizlikleri ve eşitsiz güç ilişkileri şiddetin farklı dışa vurum biçimleridir. Şiddet bir anlamda toplumsal adaletsizlikle özdeş düşünülmüştür, çünkü Galtung’a göre şiddete maruz kalma riski de şiddettir (Memiş, 2015: 177).

Bir davranışın şiddet olarak değerlendirilmesinde kültürel normların geçerli ölçüt olarak kullanılması ve kültürün şiddet içeren unsurları aktarması şiddetin sosyolojik yapı ve kültür ile ilişkisini teşkil etmektedir. Cinsiyet rollerinin toplumsal olarak inşa edildiği fikri geleneksel toplumlardan itibaren kadın-erkek ilişkilerinin hiyerarşik bir şekilde ve sürekli yeniden üretilmesine dayanmaktadır. Toplum içerisinde insanların tümü somut aidiyetler içerisinde (ırk, sınıf, cinsiyet gibi) yaşamaktadırlar. Dolayısıyla realitede toplumsal ilişkilerde

eşitlik değil iktidar yapıları geçerliliğini sürdürmektedir. Berktaş (2004:2) hukuksal boyutta güvence altına alınan kadın-erkek eşitliği idealinin insanların bireysel farklılıklarını göz ardı eden bir soyutlama olduğuna dikkat çekmektedir. Aslında iktidar ilişkileri içerisinde egemen olanı temsil eden bir insan vardır, o insan da erkektir. Toplumsal ilişkiler içerisinde cinsiyetler arasında var olan bu eşitsizlik farklı toplumsal yapılara eklenerek varlığını sürdürmekte, yoğunluk ve biçim açısından toplumdan topluma değişmektedir. Ataerkil kadın ve erkek tanımları ise kendi başına var olan ve eşitsizlik ilişkisi içermeyen ‘biyolojik farklılığın’ toplum içerisinde eşitsiz, hiyerarşik bir farklılığa dönüştürülerek ‘toplumsal cinsiyet’ olarak kavramsallaştırılmasıyla ortaya çıkmaktadır. Bu haliyle kurulan toplumsal yapı ve ilişkiler ağı erkek iktidarını kuşaktan kuşağa iletilen bir akış içerisinde üreterek kadınlara itaat etme görevi yüklemektedir. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ise bir kadına yönelik kadın olduğu için yöneltilen veya kadınları orantısız biçimde etkileyen şiddet olarak tanımlanmaktadır (İstanbul Sözleşmesi, 2011). Aynı sözleşmede kadına karşı şiddet kadına yönelik ayrımcılığın bir biçimi olarak ele alınmaktadır. Kadınlara yönelik siber istismar, bir zamanlar yeni, demokratik bir kamusal alan olarak ilan edilen siber dünyanın çevrimdışı dünyayla benzer şekilde kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine maruz kaldığını ortaya koymaktadır (Lewis, Rowe, & Wiper, 2016).

263

Kadına yönelik şiddet literatürde genellikle; fiziksel şiddet, ekonomik şiddet, cinsel şiddet ve psikolojik /duygusal şiddet olarak gruplandırılmaktadır (KSGM, 2016): Fiziksel şiddet; başkasının vücut bütünlüğüne zarar veren, ona acı çektiren her türlü saldırıyı kastetmektedir. Bireyin fiziksel olarak zarar görmesine neden olan her türlü eylemi kapsayan fiziksel şiddet, sağlıklı koşullarda yaşamaya mecbur bırakmadan namus cinayetine kadar uzanmaktadır. Cinsel şiddet; birini istemediği yerde, zamanda veya şekilde cinsel ilişkiye zorlamak; kişinin rızası olmaksızın cinsel nitelikli eylemlerde bulunmak; cinselliği bir tehdit, sindirme ve kontrol etme aracı olarak kullanmaktır. Psikolojik şiddet; bağırarak, korkutmak, küfür etmek, tehdit etmek, hakaret etmek, eve kapatmak, küçük düşürmek, lakap takmak, kadının nasıl giyineceği, nereye gideceği, kimlerle görüşeceği konusunda baskı yapmak, öfkesini çocuklardan çıkarmak, çocuklarını göstermemekle tehdit etmek, silah göstermek gibi eylemleri kapsamaktadır. Ekonomik şiddet; kadının para harcamasının kısıtlanması, çalışmasına izin verilmemesi, zorla çalıştırılması, ekonomik konulardaki kararların erkek tarafından tek başına alınması, kadının parasının elinden alınması, iş yerinde olay yaratmak suretiyle kadının işten atılmasına neden olunması, kadının iş bulmasını kolaylaştırıcı becerilerinin geliştirilmesinin engellenmesi, ev ihtiyaçlarını karşılayacak maddi kaynaktan

yoksun bırakılması, kadını kontrol etmek ya da cezalandırmak amacıyla ekonomik olarak sınırlamak için yapılan her türlü eylemdir. Siber şiddet bu türler içerisinde herhangi biri kapsamına doğrudan girmese de aslında hepsini doğurması sebebiyle özel bir konuma sahip nitelikte düşünülmelidir. İnternetin reel hayattaki güçlükler, mesafeler ve mahremiyet bariyerini kolayca aşarak kadın dünyasına sızmayı kolaylaştırmasıyla, kendisi sanal olsa bile etkileri gerçek bir şiddet türü ortaya çıkmaktadır. Çevrimdışı dünyada kadına yapılan muamele ve şiddet içeren davranış tarzları siber alana rahatlıkla sızabilmekte, benzer şekilde siber alemde tohumları atılan şiddet eylemleri dış dünyaya taşınabilmektedir.

Siber Şiddet : Sanal Âlemin Gerçek Tahribatı

Şiddet olgusu çeşitli biçim ve boyutlarda gündelik hayatın içerisinde varlık göstermektedir. Psikolojik, sözel, cinsel, ekonomik ve nihayet fiziksel biçimde kendini gösteren şiddet için günümüze gelene değin genişleyen tanım ve açıklamalar yapılmakta, sorunun çok boyutlu doğasını analiz etmek için yeni kavramlar dolaşıma sokulmaktadır. Gelenekselden moderne toplumların geçirdiği değişimler içerisinde bilgi toplumunun yarattığı dönüşüm hızlı, derin ve çok boyutlu yapıya sahiptir. İnternetin toplumlarda meydana getirdiği mesafeleri ve denetimi ortadan kaldıran yeni ilişkiler ağı, mekan kısıtlarını geride bırakmış bir düzlemde bireyleri siber toplumun üyeleri haline getirmektedir. Ancak ağ toplumu sorunsuz işleyen bir düzeneğe sahip değildir. Hatta internetle beraber çoğu öngörülemeyen problem insanlığın gündemine girmiştir. Şiddet bunlar arasında ilk sıralardadır. Siber şiddeti şiddetin diğer formlarından ayıran temel ölçüt ise zarar verme eyleminin bilişim teknolojileri yoluyla gerçekleştirilmesidir (Kevorkian ve D'Antona, 2008).

Literatürdeki siber şiddet tanımlarını inceleyen Turan(2016), siber şiddetin geniş kapsamını şöyle özetlemektedir:

...bilişim araçlarından herhangi birini veya hepsini kullanarak bireyin ya da bir grubun, kasıtlı olarak bilgiyi kullanması, sanal ortamda taciz etmesi (Mason,2008, Li, 2006), bireyi ya da grubu kötü resim, yazı ya da grafik göndererek ya da bunları yayınlamak kasıtlı ve tekrarlı biçimde tehdit etme (Deheu vd. 2008) veya zarar verme (Juvonen ve Gross, 2008) olarak siber şiddetin tanımlandığı görülmektedir. Bu tanımlamaların yanı sıra, bir internet sitesinde ya da sanal bir ortamda birey ya da grubu küçük düşürücü, hakaret içeren mail ve mesajları yayınlamak (Shariff, 2008), bu bilgilerin yayılmasına zemin hazırlamak (Willard, 2003), internet sitesi aracılığıyla alay etmek, dalga geçmek, yalan söylemek , kaba, çirkin, tehditkâr ya da agresif

yorumlar yapmak ve başkalarının yorumlarının yayınlanmasına izin vermek de (Ferdon ve Hertz, 2007) siber şiddet olarak değerlendirilmektedir.

Bu bağlamda siber şiddet, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarara veya ıstıraba neden olan veya bunlarla sonuçlanabilme ihtimali olan, bireylere karşı şiddete neden olmak, bunları kolaylaştırmak veya şiddet tehdidinde bulunmak için bilgisayar sistemlerinin kullanılmasıdır ve bireyin koşullarının, özelliklerinin veya açıklarının istismar edilmesini içerebilir. Siber şiddet tipleri ise şu şekilde sıralanmaktadır (Mapping study on cyberviolence, 2018: 5-6).:

BİT(bilgi ve iletişim teknolojileri) ile ilgili gizlilik ihlalleri • Bilgisayar müdahaleleri • Veri veya görüntülerin alınması, paylaşılması, manipülasyonu, mahrem veriler • Cinsel ilişki • Stalking- Israrlı Takip • Kandırma- Aldatma • Kimlik hırsızlığı • Kimliğe bürünme • Vb.	Siber taciz • Hakaret ve itibara karşı diğer zararlar • Siber Zorbalık • Şiddet tehditleri, cinsel şiddet dahil • Zorlama • Hakaret veya tehdit • Şiddete teşvik • İntikam pornosu • İntihar veya kendine zarar vermeye teşvik • Etc.	Siber Suçlar • Yasadışı erişim • Yasadışı müdahale • Veri girişimi • Sistem müdahalesi • Bilgisayarla ilgili sahtecilik • Bilgisayarla ilgili sahtekarlık • Çocuk pornosu
BİT ile ilgili nefret suçu • Irk • etnik köken • din • cinsiyet • cinsel yönelim • engellilik vb.	BİT ile ilgili doğrudan veya fiziksel şiddet tehditleri • Cinayet • Kaçırma • Cinsel şiddet • Tecavüz • İşkence • Zorlama • Şantaj	Çevrimiçi cinsel istismar ve çocukların cinsel istismarı • Cinsel istismar • Çocuk fuşu • Çocuk pornografisi • Çocukların yozlaşması • Çocukların cinsel amaçlı istismarı

	<ul style="list-style-type: none"> • Asılsız ihbar • Şiddete teşvik • Kendi başına yaralanmaya neden olan iletiler • Kritik altyapıya, araçlara veya tıbbi cihazlara saldırılar • Vb. 	<ul style="list-style-type: none"> • Canlı yayın yoluyla cinsel taciz • Vb.
--	--	---

Şekil 1. Siber şiddet türleri

Siber şiddet, farklı biçimler almakta ve ortaya çıktığı günden beri sergilediği davranış türleri, dijital ve sanal platformlar ve araçlar yaygınlaştıkça hızla değişmekte ve ilerlemeye devam etmektedir (Tandon & Pritchard, 2015). Staude-Müller, Hansen ve Voss (2012), internetin gelişmesi ile karşılaştığımız çevrimiçi taciz, çevrimiçi mobbing, çevrimiçi mağduriyet ya da siber zorbalığın sadece bir gençlik problemi olmadığını aynı zamanda yetişkinleri de tehdit ettiğine vurgu yapar. Bugüne kadar kadınlara ve kız çocuklarına yönelik siber şiddet tam olarak kavramlaştırılamamıştır.

Çevrimiçi kötüye kullanım sonucu cinsiyete dayalı şiddet, erkek veya kadınlara yönelik olabilmektedir. Aynı şekilde, erkekler ve çocuklar da çevrimiçi istismar ve şiddete maruz kalabilirler. Bununla birlikte, çevrimiçi kötüye kullanım ve cinsiyete dayalı şiddetin diğer toplumsal cinsiyete dayalı şiddet şekilleri ile aynı mevcut yapısal eşitsizliklerden ve ayrımcılıktan kaynaklandığından, “Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet ve Çevrimiçi/Online İstismar” konulu forum sonucu elde edilen bulgulara göre, kadınların maruz kaldığı şiddet oranları daha fazladır. Engelli kadınlar da önemli risk altındadırlar (IGF,2015:8-24). Ayrıca internet ağlarını kullanmada aktif olan kadınlar, cinsiyetlerine, güvenliklerine doğrudan saldıran tehdit veya olumsuz içerikli yorumlarla karşı karşıya kalabilmekte, özellikle göz önündeki kadınlar (ünlüler, siyasetle uğraşanlar, gazeteciler, akademisyenler, feminist aktivistler vb.) çevrimiçi alanda daha fazla suistimale maruz kalabilmektedir (a.g.e 160). Bu bağlamda toplumsal cinsiyete dayalı şiddet (İstanbul Sözleşmesi, 2011) bir kadına karşı, kadın olduğu için yöneltilen veya kadınları orantısız bir biçimde etkileyen şiddet olarak tanımlanmaktadır. Kadına karşı siber şiddet bu açıdan toplumsal cinsiyete dayalı şiddet kapsamında değerlendirilmektedir ve kadınların erkeklere oranla daha fazla risk altında olduğu (Chisholm, 2006, Aboujaoude vd, 2015) görülmektedir.

Siber şiddet kavramı ile aynı paralelde kullanılan kavramlardan dijital şiddet, sanal şiddet ve çevrimiçi şiddet kavramları arasında net ayrımlar yoktur. Kimi zaman birbiri yerine kullanılan bu kavramlar çeşitli alt boyutlara ayrılarak sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırmalarda özellikle kadınlara yönelik taciz, tehdit, gizlilik ihlali, gözetim-izleme ve itibara zarar verme toplumsal cinsiyete dayalı siber şiddet kapsamında ön plana çıkmaktadır. Duggan (2014) ise internet kullanıcılarının % 40'ının çevrimiçi istismara maruz kaldığını, fakat kadınların bazı şiddet türlerini erkeklere oranla daha fazla deneyimlediğini ortaya koymaktadır. Bunlar ısrarlı takip (stalk) ve cinsel tacizdir. Fiziksel tehdit, kötü isim takma gibi davranışlara erkekler kadınlardan daha fazla maruz kalmaktadır.

Türkiye’de Siber Şiddet ve Kadın

Her geçen gün artan internet kullanıcısı sayısı ile Türkiye toplumu sanal ortama girmeye istekli, hızlı adapte olmuş bir görüntü sergilemektedir. We Are Social ve HootSuite tarafından yayınlanan “Dijital Türkiye 2019” raporuna göre 82,4 milyon nüfusa sahip Türkiye’de nüfusun %72’sini oluşturan 59.36 milyon İnternet kullanıcısı, nüfusun %63’ünü oluşturan 52 milyon aktif sosyal medya kullanıcısı, nüfusun %53’ünü oluşturan 44 milyon aktif mobil sosyal medya kullanıcısı bulunmaktadır. İnsanlar internette günde ortalama 7 saat vakit geçirmektedirler. Intel (2013), Kadın ve İnternet Raporu’na göre ise, 1995 yılında dünya nüfusunun %1’den azı internete bağlanmaktayken, bu sayı, üç milyardan fazla bireysel internet kullanıcısıyla %40’a ulaşmıştır. Bugün, kadınların internete erişim olanağı %25 daha az olmasına rağmen, 450 milyon yeni kadın internet kullanıcısının önümüzdeki üç yıl içerisinde çevrimiçi olacağı tahmin edilmektedir. Türkiye’de ise “Hanehalkı Bilişim Teknolojileri kullanım Araştırması” (TÜİK, 2017) sonuçlarında, 16-74 yaş aralığındaki kadınların %58,7’sinin internet kullanıcısı olduğu tespit edilmiştir. Hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması sonuçlarına göre 2018 yılı Nisan ayında hanelerin %83,8’i evden internete erişim imkânına sahiptir.

Temur-Şimşekcan’ın(2018) 550 kadın katılımcı üzerinde yaptığı araştırmaya katılan her 10 kadından 7’si internet kullanırken kendini güvende hissetmediği belirtmiştir. Araştırmaya katılan her 10 kadından yaklaşık 6’sı siber şiddete maruz kaldığını ifade etmiştir. Kadınların en fazla maruz kaldıkları siber şiddet örneği istenmeyen mesajlara maruz kalma iken diğer takip eden örnekler cinsel içerikli mesajlar / medya gönderilmesi ve profilinin takip edilmesidir. Siber şiddet örnekleri alt kategorilere ayrılarak beş siber şiddet türüne (siber-cinsel taciz, siber taciz, siber takip, itibar zedelenmesi ve siber saldırı) indirgenmiştir.

Katılımcılar, hayatlarının bir döneminde en fazla siber takibe maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Bunu siber-cinsel taciz ve siber taciz izlemiştir. Siber saldırı ve itibar zedelenmesi ise en az karşılaşılan siber şiddet türüdür. Katılımcıların yaş grupları ile altı farklı siber şiddet örneği (istenmeyen mesajlar alma, cinsel içerikli mesajlar-medya gönderilmesi, cinsel veya fiziksel tehdit, saldırgan kur davranışına maruz kalma, profilinin takip edilmesi ve rıza dışı bilgilerin yayılması) arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. 18-30 yaş arasındaki katılımcıların bir siber şiddet örneğine maruz kalma oranları diğer yaş gruplarının oranlarından daha yüksektir.

İnternet ortamlarında toplumsal cinsiyete dayalı siber şiddetin izini sürmek için sosyal medyadaki kadın-erkek diyalogları zengin veriler içermektedir. Herhangi bir konuda fikrini beyan eden kadına karşılık erkekler tarafından verilen yanıtlar, ataerki kültürün izlerini taşıyan erkek davranış kodlarını bütün açıklığıyla ele vermektedir. Kadını cinsiyetinden ötürü aşağılayan ve alaya alan erkek üslubu literatürde İngilizce ‘man/erkek’ ve ‘explain/açıklama’ kavramlarının birleşmesinden oluşan ‘mansplain’ kavramıyla karşılanmaktadır. Rebecca Solnit’in ürettiği bu kavram ‘daima kendini yücelten beyaz erkek sendromu’ olarak Türkçeleştirilmiştir (Çevik, 2013). Solnit’in bu kavramla amaçladığı şey kadınları sessizliğe iten sosyal örüntüleri sorgulamak ve sürekli bu muameleye maruz kalan kadınların kendini sınırlamalarının arkasında yatan şiddet ve baskıya işaret etmektir. Sosyal medya siteleri bu bakışla ele alındığında Türkiye bağlamında sınırsız örneklerle karşılaşılmaktadır. Kadınlar sosyal medyada siber istismarı ‘mansplain’ formuyla da sürekli deneyimlemekte, erkeklerin üstten ve küçümseyici konuşmalarına sıklıkla maruz kalmaktadır. Bu konu bağımsız bir çalışmanın konusu olabilecek genişliktedir.

Siber şiddeti önleme açısından hukuktaki durumu gündeme getiren Uyumaz ve Akdağ (2015), ısrarlı takip, Türk hukuku açısından yeni bir kavram olduğundan söz etmektedirler. Bu yüzden, buna ilişkin olarak mağdurun korunması adına özel bir kanunî düzenleme bulunmamaktadır. Bu sebeple, Türk hukuku açısından ısrarlı takip tanımı, kapsamı ve ısrarlı takip mağdurunun korunması henüz tam olarak belirginleşmiş değildir. Esasen ısrarlı takibin Türk hukukuna dahil oluşu Türkiye’nin de taraf olduğu İstanbul Sözleşmesi ile gerçekleşmiştir. Sözleşmenin 34. maddesinde ısrarlı takibe yer verilmiş, ancak sözleşmede ısrarlı takibin tanımı ve kapsamının tespiti açısından detaylı bir düzenleme öngörülmemiştir. Bu sözleşmeden daha sonra kabul edilerek yürürlüğe giren 6284 sayılı Kanununun 1 inci maddesinde, bu kanun çerçevesinde korunacak kişiler arasında ısrarlı takip mağduruna yer

verilmiş, ancak kanunda ısrarlı takibe yönelik olarak tanımlayıcı herhangi bir hükme yer verilmemiştir.

Türkiye’de kadın sorunları içerisinde şiddet halen ilk sırada yer almaktadır (Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Algısı Araştırması, 2019: 28). Aynı araştırmanın sonuçlarına göre toplumun önemli oranı (%82 kadın ve % 69 erkek) Türkiye’de kadın ve erkeğin eşit olmadığını düşünmektedir. Dahası entelektüel mecrada dahi kadın ve erkeğin eşit olması gerektiğine dair ciddi şüpheler ve tartışmalar mevcuttur. Gerek dinsel gerek kültürel referans dünyaları gündeme getirilerek Türkiye toplumunun geleneksel kökleri üzerinden kadın-erkek ilişkilerini hiyerarşik biçimde tutma çabaları bu bağlamda dikkate değerdir. Toplumun kanayan yarası olmaya devam eden kadın cinayetleri bir tarafa, cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddet, birçok biçimde kadın yaşamını kuşatmış durumda olmasına rağmen toplumsal sağduyu henüz meselenin hassasiyeti ve derinliği ölçüsünde gelişmiş görünmemektedir.

Sonuç ve Tartışma

Şiddet hiç kuşkusuz yalnızca kadın sorunu değildir. Dünyada ve ülkemizde istisnasız her yaştan ve kesimden birey risk altındadır. Siber âlem bireylerin dış dünyadaki kimliklerinden, kişiliklerinden, gündelik yaşam alışkanlıklarından bağımsız değil, aksine yeni bir toplumsallaşma formu olarak, onların zihniyetlerinin ve davranış biçimlerinin yansıdığı ikinci dünyadır. Dolayısıyla dışarıda ne oluyorsa çevrimiçi dünyaya da onun yansımaları şaşırtıcı değildir. Gerek dünyada gerekse Türkiye’de yapılan araştırmalar, gözlemler ve deneyimler kadınların siber şiddetin çeşitli biçimlerine maruz kaldıklarını, hatta internetin yeni şiddet türleri ürettiğini ve insanlar arası mesafeleri ortadan kaldırarak şiddet uygulamayı kolaylaştırdığını, ataerkil kültürün erkekler tarafından sanal ortamda yeniden üretildiğini ortaya koymaktadır. Bireyler internet kullanarak sanal toplumun üyesi haline gelirler ve bu süreçte ilişki biçimlerini sürekli yeniden oluştururlar. Siber alem tıpkı dış dünya gibi inşa edilen sosyal ilişkiler ağıdır ve kendi gerçekliği içerisinde bireyleri belli şekilde davranmaya yöneltme gücüne sahiptir. Dış dünyada var olan baskılar, belirli davranış kalıpları, kurallar hatta örüntüler siber alem için de geçerlidir. Ataerkil toplumların erkeği önceleyen karakteri çevrimiçi ilişkiler dünyasında erkek lehine iktidar alanları üretmeye olanak tanımaktadır. Kadınların çevrimiçi eril tahakküm karşısında çoğunlukla yok sayma ve boyun eğme davranışı göstermeyi tercih etmeleri önceki deneyimleriyle doğrudan alakalı olmalıdır. Çevrimdışı dünyadan edindikleri korku ve itaat kültürü, siber alemde maruz kaldıkları şiddeti tanımama, şiddete uğradığını bilmeme, yaşadığı sürecin adını koyamama kadınları siber

şiddet karşısında savunmasız duruma düşürmektedir. Siber şiddet konusundaki yanlış bilgiler, vurdumduymazlık ve yasal boşluk istismarları artıran diğer sebepler arasındadır.

Kadın yaşamında internetin yeri ve kadınların şiddeti siber alem aracılığıyla deneyimlemesi konusunda Türkiye'deki araştırmalar henüz yeterli seviyede değildir. Özellikle sosyoloji açısından bu konu etraflıca incelenmeye muhtaçtır. Artık büyük ölçüde internet toplumu haline gelen ülkemizde giyim ve yemek tarzlarından alışverişe, evlilik biçimlerinden çocuk yetiştirme tarzlarına kadar birçok sosyal olgu siber alemle iç içe şekillenmektedir. Bu süreçler gelişirken ortaya çıkan problemler, örneğin internet yoluyla gerçekleştirilen tanışmalar, arkadaşlıklar ya da evlilikler içerisinde şiddet gibi, doğrudan kadın yaşamını etkileyen süreçler üzerinde araştırmalar yapılması zorunluluk haline gelmektedir.

Galtung'un şiddet teorisi ekseninde Türkiye'de siber şiddetin bu genel görünümünden hareketle bazı sonuçlara ulaşmamız mümkündür. Sanal alemde ortaya çıkan gerçek şiddetin kadın yaşamında oluşturduğu tahribat Galtung'un ihtiyaçlar ile engellenme arasında kurduğu bağ çerçevesinde anlaşılabilir. Onun kuramında şiddetin karşıtı olarak tanımlanan barış ve sükunet durumu (Galtung,1969:168), insanların potansiyellerini gerçekleştirmeleri ile sağlanabilir niteliktedir. Bu anlayışla ataerkil toplumsal yapının kadın potansiyelleri üzerinde kurduğu baskı ve sınırlama, kadının bir toplumsal aktör olarak engellenmesine sebep olan yapısal ve kültürel kodlara işaret etmektedir. Dolayısıyla toplumsal yapının kendisi şiddet üreten bir kimliğe bürünmekte, şiddet giderek anonimleşmekte ve sorumluluk tek aktör üzerine yüklenememektedir. Şiddet kullanma hakkını halihazırda elinde bulunduran başat cinsiyet, yani erkek, sosyal ilişkiler alanına bu kültürel bagajla dahil olurken mevcut iktidar ve konfor alanını koruma eğilimi sergilemektedir. Türkiye'de göç, kentleşme ve modernleşme süreçleri, eğitim, sağlık, teknoloji ve sosyal refah alanındaki gelişmeler ataerkil alışkanlıkları zayıflatan etkiler üretmişse de tamamen değiştirdiğini söylemek zordur. Bu açıdan bakıldığında siber alem toplumsal yapının yansıdığı bir çeşit 'ikincil ilişkiler ağı'na kolaylıkla dönüşebilmektedir. Erkek, toplum içindeki konumunu siber alemde de çoğunlukla sürdürmek isterken, birçok kadın aynı şekilde alışık oldukları toplumsal refleksleriyle ilerlemeyi tercih etmektedir. Konuyla ilgili yapılan araştırmalar, toplanan veriler, hazırlanan raporlar, gözlemler ve paylaşılan kadın deneyimleri göstermektedir ki giderek ağ toplumuna dönüşen dünyada ve Türkiye'de siber şiddet ciddi sorun olmaya uzun süre devam edecektir.

REFERANSLAR

Aboujaoude E., Savage M.W, Starcevic V, Salame W.O. (2015). ‘ Cyberbullying: Review of an old problem gone viral’, *Journal of adolescent health*, Vol.57. 10-18.

Berkday, F. (2004). “Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye”, Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları, No:7, Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi, Bilgi Üniversitesi. http://stk.bilgi.edu.tr/docs/berkday_std_7.pdf.

Bingöl, O. (2014), ‘*Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık*’, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 16 (Özel Sayı I): 108-114.

Chisholm, J.F. (2006) ‘Cyberspace Violence Against Girls and Adolescent Females’. *Annals the New York Academy of Sciences* 1087(1):74-89.

Çelik, C. (2013) (2) Patriyarşi öldü mü? (Mansplaining kavramı)

<https://jimithekewl.com/2013/10/03/2-patriyarsi-oldu-mu-mansplaining-kavrami/> (E.T.03.04.2019)

Dewey, J. (1980) ‘*Force, Violence and Law*’ and ‘*Force and Coercion*’, in Jo Ann Boydston (ed.), John Dewey, The Middle Works, 1899–1924, Volume 10: 1916–1917. Carbondale IL: Southern Illinois University Press, pp. 211–15 and pp. 244–51.

Duggan, M. (2014) Online Harrassment.

<https://www.pewresearch.org/internet/2014/10/22/online-harassment/> (E.T. 08.02.2019)

Dursun, Y. (2011). ‘*Şiddetin İzini Sürmek: Şiddet Nedir?*’. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 1-18.

Galtung, J. (1969), Violence, Peace and Peace Research, *Journal of Peace Research*, (6)3, 167-191.

---- (1990). ‘*Cultural Violence*’. *Journal of Peace Research*, 27 (3), 291-305.

Hoegberg, D. (1999). Principle and Practice: The Logic of Cultural Violence in Achebe’s *Things Fall Apart*. *College Literature*, 26 (1), 69-79.

IGF. (2015). Internet Governance Forum-Best Practice Forum on Online Abuse and Gender-Based Violence Against Women. <https://www.genderit.org/resources/igf-2015-best-practice-forum-online-.abuse-and-gender-based-violence-against-women-report> (E.T. 18.04.2019)

Intel. (2013). Women and Web. from Intel Corporation and Dalberg Global Development Advisors. <https://www.intel.com/content/dam/www/public/us/en/documents/pdf/women-and-the-web.pdf> (E.T. 18.04.2019)

- Kandiyoti, D.(2013). Cariyeler, Bacılar ve Yurттаşlar (4.Baskı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Kongar, E. (2004) 21. Yüzyılda Türkiye (35. Basım), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- KSGM (2016), Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele (2016-2020) Ulusal Eylem Planı, <https://ailevecalisma.gov.tr/uploads/ksgm/uploads/pages/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-plani/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-plani-2016-2020-icin-tiklayiniz.pdf> (E.T. 17.05.2019)
- Kevorkian, M. & D'Antona, R., (2008), 101 Facts About Bullying: What Everyone Should Know, R&L Education.
- Lewis, R., Rowe, M., & Wiper, C. (2016). Online abuse of feminists as an emerging form of violence against women and girls. British Journal of Criminology,azw073.
- Mapping study on cyberviolence (2018), Council of Europe. France. (<https://rm.coe.int/t-cy-2017-10-cbg-study-provisional/16808c4914>) (E.T. 17.05.2019)
- Mardin, Ş. (1991). Türk Modernleşmesi (1.Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Memiş. E. (2015). Şiddet ve Ekonomi. Şiddetin Cinsiyetli Yüzleri. Der. Betül Yazar.İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. s. 175-191.
- Subaşı, N (2005).“İnternet ve Sanal Cemaat Tartışmaları”, İnternet, Toplum, Kültür, Der. Mutlu Binark, Barış Kılıçbay, Ankara: Epos, ss. 106–117.
- Tandon, N., & Pritchard, S. (2015). Cyber Violence Against Women and Girls. A World-Wide Wake-up Call. UN. In: UN Broadband Commission for Digital Development, Working Group on Broadband and Gender. Available at: <http://www.unwomen.org/~media/headquarters/attachments/sections/library/publications.pdf>
- Temur-Şimşekcan Nurcihan (2018). Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin başka bir biçimi: siber şiddet. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin.
- Turan, S.G. (2016), Bilişim Okur-Yazarlığı Bağlamında Siber Şiddetin Meşrulaştırılması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- TÜİK. (2018). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27819> (E.T. 17.05.2019)
- Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Algısı Araştırması (2019). <https://www.khas.edu.tr/uploads/pdf-doc-vb/toplumsal-cinsiyet-ve-kadin-algisi-arastirmasi-2019-sonuclari-2.pdf> (E.T. 17.05.2019)
- We Are Social & HootSuite. (2019). Dijital Türkiye 2019 <https://hootsuite.com/pages/digital-in-2019> (E.T. 26.5.2019)

